

Sait Çetinoğlu: 1915 Soykırım sürecinin itirafı olarak Vatikan İle Osmanlı arasındaki yazışmalar

Posted on 27/07/2020

1915 Soykırım sürecine ilişkin Vatikan'ın müdahalesine dair Vatikan Belgeleri 100 yıl sonra gün ışığına çıkarılacağı geçtiğimiz günlerde karar verildiği açıklanmıştır. Soykırım sürecine batılı ülkeler savaşın tarafları, tarafsız ülkeler ve çeşitli uluslar arası kuruluşlar kendi meşreplerine göre müdahale(!) ettikleri malumdur. Bunlar mektup, ultiatom, yüz yüze görüşmeler şeklinde gerçekleşmiş ancak İttihat ve Terakki yönetimi her durumda bu girişimleri savuşturarak, Bu coğrafyanın en kadim halklarını insanlığa karşı en büyük suçlarından birini işleyerek kanla bu topraklardan kazımayı başarmıştır.

Batı 1. Büyük Savaş sonundaki reel-politik gereği bu suçların cezalandırılmasını gündemden kaldırıp. 20.yüzyılın ilk büyük soykırımını cezasız bırakarak gelecek soykırımlara gerekçe hazırlamış ve soykırım modern tarihin kurumsal etnik temizlik mekanizmalarından biri haline getirmiştir. Batılı güçlerin 20. yüzyılın bu ilk Soykırımını karşısındaki duyarsızlığı, diğer soykırımları da cesaretlendirmiştir. *“Tüm olanlara rağmen bugün Ermenilerin imhasından bahseden kim kaldı”* diyen Hitler, 1939'daki bu sözleri ile Ermeni Soykırımının cezasızlığından cesaret aldığı açıkça ifade etmektedir.

Batının savaş sonrası tavrı duyarsızlıktan başka bir şey değildir. Soykırım kurbanlarına savaş sonrası kucak açması ise ucuz ve güvensiz işgücü ihtiyacını karşılayarak Kurbanları dünyanın dört bir köşesine dağıtmıştır. Batının bu tavrı dünyanın birçok yerinde hala devam eden soykırıma ve birçok soykırım suçlularına cesaret verdiği gibi coğrafyamızda 1915 sonrasındaki devam eden uygulamaların da bir anlamda gerekçesini oluşturmuştur.

Vatikan, arşivinde bulunan Ermeni soykırımına dair belgeleri tek ciltlik kitap halinde yayımlamayı düşünüyor. Kararı açıklayan Vatikan Gizli Arşivleri Müdürü Sergio Pagano, Ermeni soykırımı belgelerini “Burada beni insanlığımdan utandıracak belgeler mevcut. Eğer inancım olmasaydı, gördüğüm tek şey karanlık olurdu” sözleriyle ifade etmektedir.

Pagano, Vatikan’ın gizli arşivindeki belgelerinin yayınlanmasına ilişkin son kararın Papa 16. Benedict tarafından verileceğini söyleyerek özellikle Ermeni soykırımına ilişkin belgelerde karşılaştığı manzaraların iç karartıcı olduğunu vurgular.

Biz bu kısa yazıda iki yıl sonra okuyucunun karşısına çıkacak olan Vatikan Belgelerinden en önemli olan iki belgeyi okuyucularla paylaşıyoruz:

Bunlardan biri Papa XV. Benedictus’ın Osmanlı sultanına hitaben yazdığı 10 Eylül 1915 tarihli mektubudur. Mektup her ne kadar diplomatik dille de yazılmış olsa Osmanlı coğrafyasının kadim halklarına uygulanan soykırım sürecinin özetidir.

İkincisi ise İttihad ve Terakki yönetiminin meclis-i vükeladan geçirip, Sultan’a imzalatılarak Vatikan’a verdiği bir anlamda yapılanları teyid eden cevap mektubudur. Cevap mektubu İttihatçı Soykırım zihniyetinin apaçık ortaya konulması bakımından özellikle müsveddesi ile birlikte verilmiştir.

Mektuplar gayet açık olup bize fazla söz bırakmamaktadır.

Bâb-ı Âli

24 Teşrinisani 1331[24 Kasım 1915]

Nezaret-i Hariciye Tercüme Müdüriyeti numara: 1

Atabe-i Ulya-yı hazret-i Padişahiye 10 Eylül 10 Eylül 1915 tarihiyle haşmetli Papa “onbeşinci Benova” hazretleri tarafından tastir olunan namenin mahal-i âlîsine refve takdim kılınmak

üzere Papa Vekili Monsitor Dolçi tarafından Hariciye Nezareti'ne tevdi edilen Fransızca sûret-i mütercemesinin tercümesidir.

Şevket-meab

Saltanat-ı seniyye-i kaviyyü'ş-şekîmelerinin Avrupa düvel-i muazzamasıyla birlikte girişmiş olduğu cidâl-i azîmin elem-i ehvâliyle dil-hûn olduğumuz bir sırada memali-i vesâ-i Osmanniyyede gayr-i kabil-i tarif ve tavsif âlâm ve ıztırabata dûçar olan bütün bir milletin nalevâniyeti bize kadar pek sûzişli bir surette aksediyor. Ermeni Milleti şimdiye kadar evlâdından bir çoğunun diyâr-ı ademe gönderildiğini ve içlerinde müteaddid rahipler hatta bazı piskoposlar bile bulunan diğer pek çok evladlarının da habse ilka veya nefy ve tagrîb edildiğini müşahade eylemiştir. Şimdi de istihbar ettiğimize göre bir takım bilâd ve kuranın tekâmîl-i sükkânı mezahim ve ıztırabat-ı azîme merakiz-i baîdet-i ictimaatanakl olunmak üzere terk-i dâr ü diyara icbar edilmektedir ki bunlar oralarda âlâm ve ekdâr-ı maneviyeden başka bir de en müdhiş sefalatin mahrumiyetlerine dahi açlığın evca-i ıztorabatına dahi marûz olacaktır.

Şevket-penah

Biz bu yoldaki şidâtedin hükûmet-i seniyyelerinin hilâfı-ı merzîsi olarak vukua geldiğine kail bulunduğumuz cikle kemâl-i i'timadla zât-ı şâhânelerine tevcih ederek sâlik olduğu mezheb kendisini zât-ı hûmayunlarına sâdık ve münkad kalmaya saik bulunan bir millete merahim-i işfâk-ı ulviye-i mulûkâneleri iktizasınca bi't-terahhum hakkında bezl-i şefaât buyurmalarını en hârr bir suretle temenni eyleriz.

Ermeniler arasında hâin veya cerâim-i sâire ile müttehem eşhas bulunduğu halde bunların taht-ı muhakemeye alınmalarına ve ahkâm-ı kanûniyyeye tevfikân tecziye edilmelerine bir şey denilemez. Fakat zât-ı şâhânelerinde mütehallik oldukları his-i ulvî-i adalet-perverî iktizasınca ma'sûmînin aynı mücrimîn gibi dûçâr-ı mücazât olmalarına kail olmamaları ve

merhamet ve şefkat-i mülûkânelerini, râh-ı hakkı savâbdan adem ve inhiraf etmiş olanlar hakkında da bî-dirig buyurmaları cümle-i temenniyatımızdandır. İstirham ve intizar olunan irâde-i nafize ve müessere-i afv-ı safh-ı mülûkâneleri şeref-riz olup ta Ermeni Milleti şedâed ve tenkîlattan masun kalırsa kendi hamisinin ülviyyet nişanını takdis eyleyecektir.

Bu bâbdaki ümid ve aşkımıza binaen zât-ı şahanelerinin masûsuniyet-i hümayunları ve tebaa-i mülûkânelerine husûl-i saadet-hane hakkındaki temenniyat-ı halisanemizi kabul buyurmalarını rica eyleriz.

Bâb-ı Âli

Hariciye Nezareti Umûr-ı siyasiye Müdiriyet-i Umûmiyesi

Mühimme kalemi Siyasi

Sadarete tezkire

Ermeniler hakkında ba'zı ifadat ve temenniyatı hâvi olarak geçende Papa hazretleri tarafından zât-ı şevket-simat-ı hazret-i Padişâhiye irsal kılınan nameye cevaben kaleme alınan ve meclîs-i Vükela'da mütalâa olunan name-i hümayun-ı mülûkâne müsveddesi ile Türkçe tercümesi leffen takdim kılındı.

Hâk-i Pây-i şâhâneye arzıyla tasvîb-i alîye mukarîn olduğu halde Türkçe metnin ale'l-usûl tebyizen tahrir ettirilmesi ve imzâ-yı hümayunla bi't-tevşih taraf-ı âcizaneme tevdi'i husûsuna delâlet-i celî-i sadaret-penâhileri sekîne buyurulmak babında.

Mühimme kalemi 74179-360 11 teşrinisani 331 24 teşrinisani 915

Namenin aslı Fransızca tercümesi Ragıp Baki Beye tevdi'an Papa vekiline

gönderilmiştir. 28 teşrinisani 331

Taraf-ı eşref-i hazret-i padişahîden Papa Onbeşinci Benova Hazretlerine irsal kılınan namenin tercümesidir.

Memalik-i şâhânemizin (şahane ahâlisinden bulunan Ermenilerin hakkında gûya ittihaz) Ermeni ahâlisinin gûya haklarında ittihaz olunan tedâbir-i şedîdeden (ve dûçar oldukları) ve bi'l-mukabele icra kılınan muamelâtтан (istifa-i mahbûbânedен) masun bulundurmaları ricasını hâvi olarak tarafımıza irsal buyurdıkları 10 Eylül 915 tarihli name-i haşmatanelerini ahz eyledik. Memleketimiz (Memâlik-i şâhânemiz ahâlisinden bulunan) Ermenilerinin halleri (Ermenilerin ahvali) hakkında Papalık makamına vürûd eden (havadisın hakikatte) haberlerin hakaik-i ahvâle muvafık olmadığını zat-ı (haşmetlerine) haşmet-penâhîlerine iş'ar eylerim. [Bilâ-tefrik cins ve mezheb bi'l cümle tebaamız hakkında daima aynı derece re'fet ve şefkat-pederâne hissiyatı ile mütehassis bulunuyoruz.] Mamafih şurasının beyanı lâzım edendir ki Ermenilerden ba'zı kısımları kendilerinden bi-hakkın intizar etmekte olduğumuz sadakatten ahîren inhiraf etmişlerdir. Memalik-i şahanemizde ahvâl-i meşrutiyetin iade-i te'sisinden evvel ihtilâl komiteleri teşkil etmiş olan Ermeniler bi'l-ahare teşkilâtlarını fırka-i siyasiye haline ifrağ-eylemişler idi. (şurası) Maa'l-esef müşahade ettik ki (sabit olmuştur ki) işbu tahavvül ancak zâhirî ve sırf şeklî (şekilden ibaret) olup hakikatte (ise) talep eylediği bi'l cümle hukûk-ı medeniye ve siyasiyeyi meşrutiyeti müteakib istihzal etmiş olan bir (ahali) kavim için asla hakka tevfiik edilemeyecek olan teşkilât-ı kadîme-i ihtilâl-kârâne hey'et-i sabıkasında (ihtilâl-cûyane tamamıyla) muhafaza edilmiş idi. Hudutlarımıza düşman orduları (tarafından) (dûçar-ı taaruz olduğu hengâmeden) tecavüz ettikleri andan bi'l-istifade Ermenilerin bu düşman ordularıyla (müştereken hareket etmişler) ve (bu orduların) bunların mensub oldukları (hükûmâtın teşvîkiyle) hükûmat tarafından müteşevvik oldukları halde bir hareket-i ihtilâliye (tertib) ika'eylemişlerdir ki bu hareket (ihtilâl-cûyane) memâlik-i şâhânemizin (bulunduğu ahvâli müşkileyi) hâl ve mevkii müşkiline bir (kat daha tevhim etmiş) fesad-ı vahamet getirmiş ve vatanımızın te'min-i müdafaası maksadıyla ittihaz olunan tedâbir-i askeriye yi (ika'mevaki ve müşkilât) ta'vik eylemiştir. (Maar-üz -zıkr erbâb-ı

ihitilâlin (bizzat vuku' bulan itirafatıyla) kendi ikrarlarıyla ve cerâidi ecnebiye (ile) de vaki' olan neşriyatlar(ından)iyla (bunların öteden beri tasmîm ve tertib edilmiş) el-yevm gayr-ı kabil-i i'tiraz surette sabittir ki uzun ve mükemmel bir taammüdle ve müretteb bir plâna tevfiikan hareket etmişlerdir (oldukları el-yevm gayr-i kabil-i i'tiraz bir surette rehî-i mertebe-i sübût olmuştur. (Ermeni İhtilâl komitelerinin Anadolu'nun her köşesinde şu'beleri bulunduğundan (bunların tarafından) bunlar tarafından tertib olunan (edilip) düşmanlarımız canibinden (tahrik ve iltizam etmiş oldukları) kıyam teşvik ve muavenete mazhar olan umumi bir (şekilde) mahiyette (idi) olmuştur. Böyle bir hal muvacehesinde kendi halinde yaşayan unsur ile (sakin) intizâm-ı umûmîyi ihlâl eden unsuru yekdiğerinden tefrik edebilmek me'mûriyetimizce fi'len gayr-i mümkün (idi) (Binaen aleyh) olduğu cihetle hükümetimiz (bir takım) tedâbir-i umumiye ittihaz etmek ve harekât-ı askeriye sahne olan mahaller (pek karib bulunan havalıyı) kurbundaki menatıkı Ermenilerden tahliyeye mecbur kalmıştır. Mücrimlerle bî-günah'lar (hakkında bilâ-tefrik) lâ-ale't-tefrik tedâbir-i tenkilliye tatbik veya haklarında bi'l-mukabele muamelât ihtiyar edilmiş olması mevzû'-ı bahs olamayıp (bunun ancak) vaki'- hal düşman devletler tarafından her cihetten tehdit edilmekte olan memâlik-i şâhânemizin menâfi'-i aliyyesi icabatından olarak (yalnız) umûmi bir nakl-i mekândan ibarettir. (bulunmuş olduğu der-kârdır. Hükümetimiz arzû-yı şâhânemize tevfiik-i hareketle işbu tebdil-i mekânın (mahal-i ahara sevk olunan) yerleri değıştirilen ahaliye zarar (ve ziyanlarını intac edecek) iras edecek bir sûrette vuku' (bulmamasına) hususunda sû-i efali irtikâb edecek (olan) me'mûrîn ve efradın (te'dib) tecziesine ve mekânı tebdil ettirilen kesân ile (kezalik) eşhas-ı sâlisenin menafirlerinin bu bâbda mahsûsan neşr (ve ilan) edilen kanun (mahsus) ahkâmına tevfiikan vikaye (muhafaza edilmesi hususlarına nezaret etmekten hâli kalmamış ve kalmamakta bulunmuştur) edilmesine niğâh-ban olmaktan hâli kalmamış ve kalmamakta bulunmuştur.

Memâlik-i şahanemizin Ermeni ahalisinin (ahalisinden bulunan Ermenilerin) bize medyûn-i sadakatten fi-ma-ba'd inhiraf etmeyecekleri ümidini izhar eder ve zâtı haşmetanelerinin kıymetdar sıhhat ve afiyet ve saadet-i halleri hakkındaki temenniyâtı halisanemizin kabûlünü rica eyleriz.

Bâb-1 Âlî

Hariciye Nezareti Tercüme Müdiriyeti

Taraf-ı eşref-i hazret-i padişahîden Papa Onbeşinci Benuva hazretlerine irsal olunacak namenin tercümesidir.

Memâlik-i şâhânemizin Ermeni ahalsinin gûya haklarında ittihaz olunan tedâbir-i şedîdeden ve bi'l mukabele icra kılınan muamelâtta masun bulundurulmaları ricasını hâvi olarak tarafımıza irsal buyurdıkları 10 Eylül 915 tarihli name-i haşmetanelerini ahz eyledik.

Memleketimiz Ermenilerinin hakkında papalık makamına vürûd eden haberlerin hakâik-i ahvâle muvafık olmadığını zât-ı haşmet-penâhîlerine iş'ar eylerim.

Bilâ-tefrik cins ve mezheb bi'l-cümle tebaamız hakkında daima olduğu gibi aynı derece re'fet ve şefkat-pederâne hissiyatı ile mütehassis bulunuyoruz. Mamafih (şurasının beyanı lâzımedendir ki) Ermenilerden bazı (kıyımları) makulenin kendilerinden bi-hakkın intizar etmekte olduğumuz sadakatten ahiren inhiraf (etmişlerdir) etmiş olduklarının beyanı icab eder. (Memâlik şâhânemizde usûl-i meşrutiyetin iade-i te'sisinden evvel ihtilâl komiteleri teşkil etmiş olan Ermeniler bi'l-ahare teşkilâtlarını fırka-i siyasiye haline ifrağ eylemişler idi. (maa-l-esef müşahade ettik ki) işbu (tahavvül) zahir ve sırf (şekli) şeklen vaki olup hakikatte ise Ermenilerin teşkilât-ı kadîme-i ihtilâl kârenelerini hey'et-i sabıkasında muhafaza ettikleri maa-t-teessüf müşahade eyledik. Talep eylediği bil-cümle hukûk-ı medenniyye ve siyasiyyi meşrutiyeti müteakip istihsal etmiş olan bir (kavim için) kavmin şu hareketi asla (Tevfik edilemeyecek olan teşkilât-ı kadîme-i ihtilâl-kârane hey'et-i sabıkasında muhafaza edilmiştir.) ma'zerete hak ve savab olmaz. Hududumuza düşman orduları tecavüz ettikleri andan bi'l istifade Ermeniler bu ordularla müşterek ve onların mensub oldukları hükümât tarafından müteşevvik oldukları halde bir hareket-i ihtilâliye ika'eylemişlerdir. Ve bu hareket memalik-i şâhânemizin hal ve mevki'-i müşkiline bir kat daha vahamet iras eylemiş

ve vatanımızın te'min-i müdafaası maksadıyla ittihaz olunan tedabiri askeriyeyi ta'vik eylemiştir. Marr-üz-zikr erbab-ı ihtilâlin kendi ikrarıyla cerâid-i ecnebiyede vâki olan neşriyatlarıyla el-yevm gayr-i kabil-i itiraz sûrette sabittir ki bunlar şu hususda uzun ve mükemmel bir taammüdle ve müretteb bir plâna tevfikan hareket etmişlerdir. Ermeni ihtilal komitelerinin Anadolu'nun her köşesinde şubeleri bulunduğundan bunlar tarafından tertib olunan düşmanlarımız cânibinden teşvik ve muavenete mazhar olan kıyam, umûmî bir mahiyette olmuştur. Böyle bir hal muvacehesinde kendi halinde yaşayan unsur ile intizam-ı umûmîyi ihlâl eden unsuru yekdiğerinden tefrik edebilmek me'mûriyetimizce fi'len gayri mümkün olduğu cihetle hükûmetimiz tedâbir-i umûmiye ittihaz etmek ve harekât-ı askeriyeye sahne olan mahaller kurbundaki menâtıkı Ermenilerden tahliye etmek mecburiyetinde kalmıştır. Binaen-alâ- zâlik mücrimlerle bi-günahlara lâ-ale't tefrik tedabir-i tenkîle tatbik veya haklarında bi'l mukabele muamelât ihtiyar edilmiş olması mevz- bahs olamayıp

Vaki-i hal düşman devletlerin (tarafından) her cihetten tehdidleri altında kalmış bulunan (edilmekte olan) memâlik-i şâhânemizin menâfi-i aliyyesi icabatından olarak umûmî bir nakl-i mekândan ibarettir. Hükümetimiz arzû-yı şâhânemize tevfik -i hareketle işbu tebdîli mekanın yerleri değiştirilen ahaliye zarar irâs edecek bir surette vuku' bulmasına ve bu hususda sû-i efef'al irtikâb edecek me'mûrîn ve efradın teczie edilmelerine ve mekânları tebdil ettirilen kesân ile eşhâsı sâlise menafilerinin bu bâbda mahsûsan neşr edilen kanun ahkâmına tevfikan vikaye edilmesine niğâh bâh olmaktan hâli kalmamış ve kalmamakta bulunmuştur. Memâlik-i şâhânemizin Ermeni ahalisinin bize etmeyecekleri ümidini izhar eder. Ve zât-ı haşmetanelerinin kıymetdar sıhhat ve afiyet ve saadeti-i halleri hakkındaki temenniyat-ı halisanemizin kabulünü rica eyleriz.

Bâb-ı Âlî

328977

Daire-i Sadaret Umûr-ı Mühimme Kalemi

2515 305

Hariciye Nezaret-i Celîlesine

Papa hazretlerine tastir olunan name-i hümayun hakkında

Devletlü efendim hazretleri 11 Teşrinnisani 331 tarihli ve 360 numaralı tezkire-i aliyyelerine cevaptır. Papa onbeşinci Benova hazretlerine hitaben tastir olunup icab-ı âlîsi icra buyurulan name-i hümayun leffen taraf-ı devletlerine irsal kılınmış olmakta ifa-yı muktezası siyakında tezkere-i senâverî terkim kılındı efendim. 17 muharrem 334. 22 teşrinnisani 331 sadrazam namına müsteşar Emin

YAZARIN DİĞER YAZILARI: <https://tarihvetoplumlar.com/sait-cetinoglu/>

Sait Çetinoğlu